

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2012 | ÅRGÅNG 16

Bokförlaget THALES

MATS SELANDER (red.): *Gud och hans kritiker: en antologi om nyateismen*, Stockholm: CredoAkademin, 2012

EN OCH ANNAN gudsförnekare torde ha fått sitt lystmäte under 2000-talets första decennium. Debattörer som Daniel Dennett, Sam Harris, Christopher Hitchens, Christer Sturmark och inte minst Richard Dawkins har hjälpt till att såväl intensifiera som popularisera kritiken av gudstro i allmänhet och kristendomen i synnerhet. Antologin *Gud och hans kritiker* är en gemensam ansträngning av kristna filosofer, teologer, fysiker och biologer – många av dem verksamma vid Credoakademin – att bemöta denna »nyateistiska» kritik. Det är en rätt ojämn historia. Men även om jag ofta finner syftet med boken mer tilltalande än dess innehåll finns här tankar som varje ateist – ny som gammal – skulle må bra av att ta del av.

Boken är grovt indelad i tre delar. Den första delen berör religion och rationalitet och inleds med en text av läraren Per Ewert om ett inte oansenligt element i det nyateistiska debatterandet – retoriken. Som Ewert skriver är tonläget ofta högt bland nyateisterna; förlöjliganden, hån och ifrågasättanden av religiösa mentala förmågor hör tyvärr inte till ovanligheterna. Bilden som förmedlas av debattklimatet är mörk, men utan att vara onyanserad. I andra halvan av kapitlet glider författaren över till att kortfattat behandla frågor rörande bl.a. gud och moralens status, huruvida man kan vara säker på att gud inte finns och multiversumhypotesen. Sådana substantiella frågor borde Ewert dock helt och hållet ha överlåtit till de andra författarna för en djupare analys.

För bokens mest celebra inslag står den amerikanske religionsfilosofen William Lane Craig som i kapitlet med den missvisande titeln »Richard Dawkins argument mot Guds existens» behandlar Dawkins bemötande av fyra klassiska argument för Guds existens. Craigs presentation av det kosmologiska, moraliska, teleologiska

och ontologiska gudsargumentet är pedagogisk och välskriven. Problemet är att argumenten endast utvärderas i den utsträckning de har kritiserats av Dawkins, vars förståelse för gudsargumenten i regel är svag. Beträffande det kosmologiska argumentet behöver Craig bara klargöra att det, till skillnad från vad Dawkins tycks tro, inte är tänkt att bevisa existensen av *Gud*, utan endast en oerhört mäktig personlig skapare av universum. Inte heller det ontologiska eller moraliska argumentet fordrar något robust försvar eftersom Dawkins kritik i bästa fall missar målet. Någorlunda intressant blir det först i och med Craigs diskussion av det teleologiska argumentet, vilket också ges mest utrymme. Den version av argumentet som diskuteras tar sin utgångspunkt i universums finjustering: det faktum att vårt universums »konstanter och storheter faller inom ett ofattbart litet spann av livstillåtande värden» (s. 46). Dawkins använder sig av den s.k. multiversumhypotesen – vårt universum utgör endast en del av en oerhört stor mängd universa – för att förklara hur det är slumpen snarare än en gudomlig konstruktör som ligger bakom dessa gynnsamma förhållanden. Även om multiversumhypotesen antagligen är den rätta vägen för ateisten att gå i detta sammanhang misslyckas Dawkins med att försvara den och Craig är inte sen med att beteckna Dawkins bruk av begrepp som sannolikhet och enkelhet som »fullkomligt förvirrat» (s. 47). Att Craig lyckas omintetgöra Dawkins kritik säger dock mycket lite om kvaliteten på hans argumentation. Högst diskutabla påståenden som att det inte kan finnas någon objektiv moral utan Gud och att allt som börjar existera har en orsak låter författaren stå oemotsagda.

Mats Selander, lärare och doktorand vid Credoakademien, diskuterar i det första av sina tre kapitel (inledning och avslutning undantaget) hur bevisbördan gällande Guds existens eller icke-existens ska fördelas mellan teisten och ateisten. Det är en fråga som förtjänar att utredas och Selander gör ett antal enkla men viktiga anmärkningar. Mot påståendet att bevisbördan alltid ligger hos den som hävdar existens ges ett antal effektiva motexempel – t.ex. att det rimligtvis ankommer på den som förnekar existensen av bakterier i ett rum att bevisa detta – vilka illustrerar en av Selanders huvudpoänger att bevisbördan är beroende av vilken bakgrundsinformation som före-

ligger. I diskussionen om vad som skall räknas som bakgrundsinformation uppstår dock viss tveksamhet när Selander påstår att denna endast kan utgöras av vår »fenomenologi», hur vi upplever saker och ting. Att endast åberopa vår fenomenologi ger dock en rätt vilseledande bild av bevisituationen. Klart rimligare vore att tala om *evidens*, d.v.s. all form av information vi kan tillskansa oss. Även om jag till vardags upplever att jorden är platt tycks ju bevisbördan i detta tidevarv inte ligga hos den som påstår motsatsen.

Sist ut i den första delen är Mark Carlsson, teolog vid Credoakademin, med sin bibelcitattinna text om Guds gömdhet. Om Gud nu finns och vill ha en relation med oss människor, varför ger han sig då inte till känna i större utsträckning? En av de två huvudsakliga förklaringar som Carlsson laborerar med går ut på att gömdheten är en medveten strategi från Guds sida: »för att uppnå gemenskap är inte den effektivaste strategin alltid den övertydligaste» skriver författaren (s. 82). Men varför skulle Guds alternativ till närmast total gömdhet vara övertydlighet? Carlsson tycks inte (vilja) se några mellanvägar, utan antyder att Guds val står mellan att antingen hålla sig dold eller manifesteras sig i »dramatiska övernaturliga fyrverkerier» (s. 89). Den andra förklaringen verkar göra gällande att det är vi människor, framförallt de gudlösa, som inte lyckas upptäcka Gud eftersom »[o]m hjärtat inte är med, kommer viktiga dimensioner att saknas och avgörande indicier troligen att förbises» (s. 90). Det är svårt att inte tolka detta som att det krävs en gnutta önsketänkande för att kunna upptäcka Gud, något som förefaller suspekt ur rationell synpunkt. Carlssons kapitel lämnar mycket att önska. Det är en pratig och över lag ofokuserad text vars argumentation i första hand förlitar sig på sanningen hos bibelcitat. Med tanke på att boken riktar sig till både ateister och teister hade det varit bättre om Carlsson förlitat sig på en mindre omtvistad skrift än den heliga.

Av de tre texter som utgör bokens andra del – religion och moral – är Selanders granskning av Richard Dawkins moralsyn den minst tröttsamma. Men precis som med Craigs bidrag är bekymret att Dawkins resonemang är alldeles för dunkla för att något riktigt intressant ska kunna komma ur Selanders diskussion. Credoakade-

mins direktor Stefan Gustavssons efterföljande kapitel är en bibeltolkning av föga filosofiskt intresse. Gustavsson kritiserar nyateisternas enligt honom alltför onyanserade och ibland direkt felaktiga tolkning av Guds moral såsom den återges i Bibeln, men lyckas inte skingra alla misstankar om att delar av Bibeln trots allt utgör etiska katastrofområden. I samma bibeltolkande anda fortsätter teologidoktoranden Ray Baker i kapitlet med titeln »Hedenius, Helvetet och en kärleksfull Gud» där han bl.a. utvärderar ett av Ingemar Hedenius synnerligen svaga argument – »sanningen kan ej leda till någon vansinnighet» är en av flera tvivelaktiga premisser – mot tron på ett helvete och kritiserar hans läsning av delar ur Bibeln. Det som mest fångar min uppmärksamhet under läsningen av dessa tre kapitel är frånvaron av en diskussion om ondskans problem. Som Baker skriver kan problemet med den kristna läran om helvetet och evig bestraffning betraktas som »en specifik tillämpning av ondskans problem» (s. 154). Men att förklara hur förekomsten av ett helvete är förenligt med Guds allgodhet ter sig som långt mindre problematiskt än att hitta en hållbar förklaring till varför Gud tillåter en värld där t.ex. till synes oskyldiga människor dör i naturkatastrofer. Det är förvånande att Selander och hans kollegor bl.a. prioriterar en granskning av Hedenius 40 år gamla diskussion om helvetesläran framför ett bemötande av det problem som ligger till grund för det kanske starkaste argumentet mot Guds existens.

Bokens sista del berör religion och vetenskap. Att religion är oförenlig med vetenskap är en ständigt återkommande tankegång hos de nyateistiska debattörerna. Den lika ständigt återkommande Selander undersöker i kapitlet »Vetenskap och kristen tro» sanninghalten hos denna föreställning. Syftet är att dels slå hål på myten om kristendomens historiskt sett fientliga relation till vetenskapen, dels visa att innehållet i kristendomen inte nödvändigtvis står i konflikt med den. I det förra avseendet gör Selander ett bra jobb, men i frågan om den kristna lärans kompatibilitet med vetenskapen är det inte alltid tydligt vad som menas. Selander har rätt i att kristendomen till stor del berör frågor av etisk och metafysisk natur som vetenskapen, så som vi vanligtvis tänker oss den, inte har mycket att säga om. Men han menar också att kristendomen inte

kan ha en »inneboende konflikt med vetenskapen» eftersom »vetenskapen till avgörande del bygger på kristna influenser » (s. 180). Detta är mindre uppenbart. Den vetenskapliga *metoden* tycks nämligen kunna vara fullt förenlig med den kristna läran utan att de vetenskapliga *rönen* är det.

Av karriärmässiga skäl är två av kapitlen i den sista delen skrivna under pseudonymen »Filip Flagell». Inom ramen för temat Gud och biologin försöker Flagell visa att evolution inte nödvändigtvis talar emot Guds existens och att biologisk forskning faktiskt pekar på förekomsten av design i naturen. Flagell tar upp intressanta frågor, men hamnar ofta i alltför invecklade biokemiska resonemang för att hålla läslusten vid liv. Desto mer intresseväckande är fysikdoktoranden Patrik Adlarsons kapitel om fysikens betydelse för frågan om Guds existens. Adlarsons initierade och sakliga resonemang gör kapitlet till antologins kanske mest läsvärda. Fokus ligger framförallt på frågan huruvida det är naturalisten eller teisten som tillhandahåller den bästa förklaringen av universums finjustering. Även om Adlarsons slutomdöme fällt till den senares fördel ges en för sammanhanget ovanligt rättvis framställning av den konkurrerande uppfattningen. Samtidigt är det ett ganska ojämnt kapitel; stora delar av innehållet vittnar om filosofisk klartänkthet – kanske rentav större filosofisk kompetens än vad man kan vänta sig av en fysiker – medan andra delar, inte minst det avslutande avsnittet om universums skönhet, är tämligen bristfälliga.

De teister som kommer till tals i *Gud och hans kritiker* gör över lag ett mer seriöst och ödmjukt intryck än sina bullriga kritiker. Här finns också en större insikt om de centrala religiösa frågornas filosofiska karaktär. Selander & Co har således en hel del matnyttigt att erbjuda den som tidigare låtit sig övertygas av nyateisternas argumentation. För den som redan är bekant med den seriösa religionsfilosofiska diskussion som förs utanför pocketböckernas topplistor lär dock *Gud och hans kritiker* ge upphov till fler suckar än insikter.

→

Karl Ekendahl